

2. The Court considers immediately a filing referred to the first paragraph of this article without the call or the notification of the parties and other interested persons with the assistance of a state executor.

3. The court decision establishing a temporary limitation of the debtor – a natural person or a head of the debtor – a legal entity on the right to travel outside Ukraine is executed immediately in the manner prescribed for the execution of judicial decisions.

4. A copy of the decision is sent to the person against whom a temporary restriction of the right to travel outside Ukraine is applied. It is sent immediately after delivery of a judgment.

5. An appeal against the restriction of the right to travel outside the national boundaries does not stop its implementation and does not preclude the further proceedings.

6. A Temporary restriction of the debtor – a natural person or a head of the debtor – a legal entity on the right to travel outside the national boundaries may be canceled by the court that ruled such a restriction.

Key words: state executor, debtor, debtor's evasion of obligations, restriction of right, debtor's travel abroad.

Стаття надійшла 10 березня 2016 р.

УДК 347.91:347.191

**Л. В. Мелех,
О. В. Візньак**

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У РОЗГЛЯДІ СПОРІВ, ЩО ВИНИКАЮТЬ З КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН

Досліджено проблеми застосування законодавства у розгляді спорів, що виникають із корпоративних відносин, а також чинники, які сприяють виникненню таких спорів. Подано поняття корпоративних відносин і спорів, визначено їхні особливості. Наведено класифікацію корпоративних спорів. Проаналізовано норми чинного законодавства, які регулюють корпоративні відносини, а також досліджено ступінь вивчення корпоративних відносин і спорів, які з них виникають, у працях науковців. Запропоновано шляхи удосконалення правового регулювання вирішення корпоративних спорів.

Ключові слова: корпоративні відносини, об'єкт корпоративного права, корпоративний спір, ознаки корпоративного спору, типові помилки, які допускають господарські суди під час розгляду корпоративних спорів, альтернативні методи вирішення спорів.

Постановка проблеми. У сфері корпоративних відносин актуальною є проблема збільшення кількості корпоративних конфліктів, які завдають шкоди не лише їх учасникам, а й інвестиційному іміджу держави. Це, зокрема, зумовлено тим, що чинне законодавство містить багато прогалин та колізій у сфері регулювання корпоративних відносин, що і дає змогу формально законними засобами здійснювати корпоративні захоплення шляхом зловживання правом. Українське законодавство не забезпечує збалансованого врахування інтересів учасників корпоративних відносин, що призводить до корпоративних спорів. Для вирішення цієї проблеми необхідно удосконалити правове регулювання відносин шляхом знаходження оптимальних методів запобігання та вирішення корпоративних спорів. Також, для попередження та вирішення спорів, що виникають з корпоративних відносин, потрібно внести зміни у законодавство для ефективного регулювання цих відносин.

Стан дослідження. Особливості корпоративних відносин, правову природу спорів, що виникають з корпоративних відносин, певні проблеми у вирішенні цих спорів досліджували такі науковці: В. С. Щербина, О. В. Бринцев, Н. С. Кузнєцова, О. Р. Ковалишин, В. В. Луць, В. А. Васильєва, І. Р. Калаур, О. В. Кашина, Н. Р. Кобецька, І. Б. Саракун, Ф. С. Джемілова, І. Б. Саракун.

В. С. Щербина у своїй статті проаналізував правову природу корпоративних відносин.

О. В. Бринцев розкриває сутність правових спорів у сфері підприємництва та визначає способи їх вирішення, зокрема і корпоративних спорів.

Н. С. Кузнєцова, досліджуючи корпоративні спори, наводить поняття такого спору, його ознаки, класифікацію, наголошує на необхідності розмежування корпоративних спорів й інших «дотичних», близьких до них.

О. Р. Ковалишин у своєму дослідженні порівнює думки різних вчених щодо характерних особливостей та класифікації корпоративних спорів а також наводить власну класифікацію таких спорів.

Такі вчені, як: В. В. Луць, В. А. Васильєва, І. Р. Калаур, О. В. Кашина, Н. Р. Кобецька, І. Б. Саракун досліджували таку проблему, як здійснення та захист корпоративних прав в Україні.

Ф. С. Джемілова дослідила проблему удосконалення правового регулювання вирішення корпоративних спорів.

Метою статті є дослідження проблеми застосування законодавства у вирішенні спорів, що виникають на основі корпоративних правовідносин, та всебічний аналіз оптимальних шляхів удосконалення правового регулювання під час виникнення корпоративних спорів.

Для досягнення мети обрано такі завдання:

- 1) проаналізувати норми чинного законодавства, які регулюють корпоративні відносини;
- 2) дослідити ступінь вивчення корпоративних відносин і спорів, які з них виникають у працях науковців;
- 3) віднайти шляхи удосконалення правового регулювання вирішення корпоративних спорів.

Виклад основних положень. Найперше для того, щоб перейти до безпосереднього вирішення зазначеної проблеми, варто визначити, що таке корпоративні правовідносини. Беремо за основу позицію В. С. Щербини, який зазначав, що корпоративні відносини за своєю правовою природою є господарськими відносинами, а відтак мають регулюватися нормами господарського законодавства (насамперед Господарським кодексом України), підгалуззю якого є корпоративне законодавство [1].

Зокрема корпоративні відносини регулюються такими нормативно-правовими актами як: Господарський кодекс України від 16.01.2003 р., Господарсько-процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р., Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р., ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів» від 15.12.2006 р., ЗУ «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р., ЗУ «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р., Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 р. № 13 «Про практику розгляду судами корпоративних спорів», Рекомендації Президії Вищого господарського суду України «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин» від 28.12.2007 р. № 04/5-14 та інші.

Дефініція корпоративних відносин наводиться в ч. 3 ст. 167 ГК України: під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав. Тобто щодо прав особи, частка якої визначається в статутному фонді господарської організації.

Визнання корпоративних відносин господарськими відносинами є додатковим аргументом на користь вилучення так званих корпоративних спорів із справ адміністративної юрисдикції і віднесення їх до відання господарських судів [1].

Досліджуючи ознаки корпоративного спору, необхідно зважати на ознаки, притаманні будь-якому правовому спору. О. В. Бринцев, до ознак, які характерні правовому спору, відносить: існування або припущення про існування матеріальних правовідносин між учасниками

спору; характер взаємного становища сторін спору; наявність суб'єктивного інтересу учасників; ознака практичної цінності поняття [2, с. 34–45].

Аналізуючи норми Господарсько-процесуального кодексу України, можна зробити висновок, що корпоративний спір – це спір, який виникає між господарським товариством та його учасником, зокрема учасником, який вибув, а також між учасниками господарських товариств, що пов'язані зі створенням цього господарського товариства. Тобто законодавець визначає суб'єкта корпоративного спору, з огляду на вузьке розуміння корпоративних правовідносин [3, с. 2].

Критеріїв класифікації корпоративних спорів є доволі багато. Варто розглянути класифікацію, яку запропонували О. Р. Ковалишин і І. Б. Саракун.

Корпоративні спори за суб'єктивним складом можна класифікувати, на думку О. Р. Ковалишина, на такі категорії: спори, що виникають між учасниками, зокрема учасником, який вибув, з приводу створення, діяльності, управління та припинення діяльності такого товариства; спори між господарським товариством та його учасником; спори між корпорацією чи учасником корпорації [4].

І. Б. Саракун поділяє всі корпоративні права залежно від об'єкта, з приводу якого виникають корпоративні права, на майнові (наприклад, отримувати частину прибутку товариства у вигляді дивідендів; купувати додатково випущені акції товариства; отримувати частину вартості майна товариства у разі його ліквідації) та організаційні (входити в товариство і виходити з нього в установленому порядку; брати участь у загальних зборах акціонерів; обирати і бути обраними до органів товариств) [5, с. 57].

Аналізуючи стан нормативного забезпечення корпоративних відносин в Україні, зазначимо, що вітчизняне законодавство занадто частково регулює корпоративні відносини, формування єдиної судової практики у цій сфері, здійснення належного захисту судами прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави, які пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням і припиненням діяльності господарських товариств на відміну від законодавства провідних країн світу.

Вітчизняний корпоративний сектор характеризується зростанням кількості корпоративних конфліктів, які завдають шкоди не лише їх учасникам, а й інвестиційному іміджу держави загалом. Чинне законодавство сьогодні дає змогу формально законними засобами здійснювати корпоративні захоплення шляхом зловживання правом, використання прогалин та колізій в законодавстві тощо. Такі дії стають

можливими зокрема й внаслідок неефективності судового контролю в аналізованій сфері [6].

Здійснивши аналіз роз'яснень Верховного Суду України з питань застосування законодавства, що сприятиме впорядкуванню корпоративних відносин, можна зазначити, що результати проведеного узагальнення свідчать про тенденцію різкого збільшення кількості корпоративних спорів на тлі відсутності детального та ефективного законодавчого регулювання корпоративних відносин. Це обумовило наявність численних помилок та неоднакової практики застосування господарськими судами матеріального та процесуального права під час розгляду справ, що виникають з корпоративних відносин, а також значний відсоток скасованих та змінених судових рішень.

Типовими помилками, які допускають господарські суди у процесі розгляду корпоративних спорів, є:

1) недотримання норм щодо підвідомчості (підсудності) спорів господарським судам, зокрема, щодо спорів, пов'язаних з діяльністю суб'єктів господарювання, які не є господарськими товариствами, спорів за участі спадкоємців учасників господарського товариства, справ по трудовим спорам, а також публічно-правових спорів, що підлягають розгляду за правилами КАС;

2) застосування способів захисту прав, не передбачених законом;

3) застосування щодо статуту господарського товариства норм про недійсність правочинів;

4) вирішення господарськими судами питань, які належать до компетенції загальних зборів господарського товариства;

5) недотримання господарськими судами підстав для визнання недійсними рішень загальних зборів учасників (акціонерів) господарського товариства;

6) не встановлення факту порушення рішенням загальних зборів прав та законних інтересів позивача; неправильне визначення судами дати виходу учасника з господарського товариства; не з'ясування всіх обставин, пов'язаних з ухваленням загальними зборами рішення про виключення учасника з товариства;

7) неврахування обмежень щодо права учасника товариства отримувати інформацію про діяльність товариства під час вирішення спорів про надання товариством такої інформації;

8) неправильне визначення господарськими судами підстав для визнання недійсними рішень наглядової ради, а також виконавчого органу господарського товариства;

9) помилки, які допускали суди, вживаючи заходів із забезпечення позову:

– вжиття таких заходів, які є втручанням у господарську діяльність товариства: заборона скликання та проведення загальних зборів товариства, заборона іншим органам та посадовим особам здійснювати будь-які дії;

– не з'ясування причинно-наслідкового зв'язку між заходом до забезпечення позову і предметом позовної вимоги;

– не з'ясування імовірності ускладнення виконання або невиконання судового рішення у разі невжиття таких заходів; порушення вжиттям заходів до забезпечення позову прав осіб, які не є учасниками судового розгляду;

– недотримання співмірності заходу до забезпечення позову із позовними вимогами;

– вжиття таких заходів, які фактично є рівнозначними задоволенню позовних вимог [6].

Отже, дотримання господарськими судами матеріального та процесуального законодавства під час вирішення корпоративних спорів є визначальним для виконання мети правосуддя щодо захисту прав та охоронюваних законом інтересів осіб, а не використання недобросовісними учасниками обороту з метою захоплення корпоративного контролю.

Щодо удосконалення правового регулювання вирішення корпоративних спорів, погоджуємось з думкою Ф. С. Джемілова. Науковець зазначав таке: для правильного застосування господарськими судами норм матеріального та процесуального права у розгляді відповідних справ необхідно заповнити існуючі у законодавстві прогалини. Нормативно-правове забезпечення нашої держави не встигає за вимогами розвитку корпоративного середовища. Наявність альтернативних способів вирішення правових суперечок – ознака розвинутого демократичного суспільства. Залучення до вирішення спорів посередників є доволі ефективним і прогресивним, оскільки дає змогу особам уникнути деяких недоліків, притаманних державному судочинству. Ф. С. Джемілова стверджує, що доцільним для господарської юрисдикції України може стати включення до процесуального законодавства норм щодо посередництва, яке ефективно застосовується в міжнародній практиці поряд з іншими альтернативними методами вирішення спорів. Юридичними формами закріплення результатів відповідної процедури можуть бути, зокрема, відмова від позову, визнання позову, відкликання скарги, укладення мирової угоди [7].

Висновки. Характеристика чинного законодавства, що регулює корпоративні відносини, а також вивчення практики розгляду судами корпоративних спорів дає підстави вважати за необхідне вдосконален-

ня законодавства, яке регулює корпоративні відносини. Проаналізувавши чинне національне законодавство та праці відомих науковців, можна вважати, що корпоративні відносини за своєю правовою природою є особливим та специфічним різновидом господарських відносин, що стало аргументом на користь вилучення так званих корпоративних спорів із справ адміністративної юрисдикції і віднесення їх до відання господарських судів. Для удосконалення правового регулювання вирішення корпоративних спорів, як вважає Ф. С. Джемілова, доцільним для господарської юрисдикції України може стати включення до процесуального законодавства норм щодо посередництва, яке ефективно застосовується в міжнародній практиці з іншими альтернативними методами вирішення спорів.

1. Щербина В. С. Правова природа корпоративних відносин / В. С. Щербина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/nub/ukr/2006_7.pdf.

2. Бринцев О. В. Сутність правових спорів у сфері підприємництва та способи їх вирішення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О. В. Бринцев; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2001. – 228 с.

3. Кузнєцова Н. С. Поняття, ознаки і класифікація корпоративних спорів / Н. С. Кузнєцова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=120329>.

4. Ковалишин О. Р. Корпоративний спір: характерні особливості та класифікація / О. Р. Ковалишин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apvchzu_2009_21_17.pdf.

5. Луць В. В. Здійснення та захист корпоративних прав в Україні (цивільно-правові аспекти): монографія / В. В. Луць, В. А. Васильєва, І. Р. Калаур, О. В. Кашина, Н. Р. Кобецька, І. Б. Саракун // Академія правових наук України; НДІ приватного права і підприємництва. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 318 с.

6. Узагальнення судової практики здійснене Верховним Судом України щодо практика розгляду судами корпоративних спорів від 2005 р. – I півріччя 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/8D4B5AB4046FF149C22573F000500E7E>.

7. Джемілова Ф. С. Удосконалення правового регулювання вирішення корпоративних спорів / Ф. С. Джемілова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sn-jurid.crimea.edu/arhiv/2013/26_1law/054djemil.pdf.

Мелех Л. В., Визняк Е. В. Проблемы применения законодательства в рассмотрении споров, возникающих из корпоративных отношений

Исследованы проблемы применения законодательства в рассмотрении споров, возникающих из корпоративных отношений, а также факторы, спо-

собствующие возникновению таких споров. Дано понятие корпоративных отношений и споров, определено их особенности. Наведена классификация корпоративных споров.

Проанализированы нормы действующего законодательства, которые регулируют корпоративные отношения, а также исследована степень изучения корпоративных отношений и споров, которые из них возникают, в трудах ученых. Предложено пути совершенствования правового регулирования разрешения корпоративных споров.

Ключевые слова: *корпоративные отношения, объект корпоративно-го права, корпоративный спор, признаки корпоративного спора, типичные ошибки, которые допускают хозяйственные суды при рассмотрении корпоративных споров, альтернативные методы разрешения споров.*

Melekh L. V., Vizniak O. V. Problems of legislation in consideration of disputes arising corporate affairs

In the article the problem of applying the legislation in disputes arising out of corporate relations and the factors that contribute to the emergence of such disputes.

The concept of corporate relations and disputes, defined their features. The classification of corporate disputes. Also, this paper analyzes the current legislation governing corporate relations, the study investigated the degree of corporate relations and disputes that arise from them in the writings of scholars. An important issue that disclosed in this article are the ways of improving the legal regulation of corporate disputes.

The actual is a problem that exists in corporate relations, as a growing number of corporate conflicts that harm not only the participants but also the investment image of the country.

This is particularly due to the fact that the legislation contains many gaps and conflicts in the regulation of corporate relations, which allows formal legal means to exercise corporate capture by abuse of law. Ukrainian legislation does not provide a balanced account of the interests of participants of corporate relations, leading to corporate disputes. To address this problem, improve the legal regulation of relations by finding best practices for the prevention and resolution of corporate disputes and the need for prevention and resolution of disputes arising out of corporate relations are changes in the legislation for the effective regulation of these relations.

Features of corporate relations, legal nature of disputes arising out of corporate relations, challenges in addressing these disputes are investigated scholars: V. S. Shcherbina, A. V. Bryntsev, N. S. Kuznetsova, O. R. Kovalyshyn, V. V. Luts, V. A. Vasylyeva, IR Kalaur, O. V. Kashyna, N. R. Kobetska, I. B. Sarakun, F. S. Dzhemilova, I. B. Sarakun.

Key words: *corporate relations, the object of corporate law, corporate dispute, signs of a corporate dispute, typical mistakes that allow commercial courts in considering the corporate disputes, alternative dispute resolution.*

Стаття надійшла 2 грудня 2015 р.